

HE LLEGIT
NO SÉ ON

EVA
PIQUER

A l'atzar no agraeixo tres dons

"De la història d'una vida, tal vegada no en puguem aprendre les respostes, però sí a fer diagnosis i preguntes", deia Ágnes Heller

La filòsofa que va sobreviure a l'Holocaust i es va morir nedant

Ágnes Heller (Budapest, 1929 - Balatonalmádi, 2019) va néixer jueva, hongaresa i dona, "tres identitats que jallavors no auguraven res de bo". No són tres dons que ella agrais a l'atzar, perquè les contrapartides pesaven massa, però sí que la devien tornar tres voltes rebel. I tres voltes lliure.

El mateix any que va entrar a l'institut, va esclatar la Segona Guerra Mundial. Aquella nena de deu anys havia desitjat fortament que hi hagués una guerra, convençuda que seria l'única via de frenar el nazisme. "És en virtut d'aquest meu desig de guerra, tan poderós, d'aquesta experiència, que no he pogut ser mai una pacifista".

L'abril del 1944, el pare d'Ágnes Heller va ser arrestat per la Gestapo perquè havia pres part en un grup d'ajuda als refugiats. El juny del 1944 el van deportar a Auschwitz. "No oblidaré mai el dia en què, durant hores i hores, vam estar amb la mare pendants de tots els ascensors que s'aturaven al nostre replà, amb la tènue esperança que el pare arribaria en un d'ells. No ho va fer mai".

Per una barreja d'instint i fortuïtat, la seva mare i ella van sobreviure a l'Holocaust. "Tothom que va sobreviure ho va fer per accident. [...] En realitat, van matar en mi, i per sempre, la por a la mort". Enlluernada per Madame Curie, Ágnes Heller va entrar a la universitat per estudiar-hi ciències, però va saltar cap a la filosofia gràcies a György Lukács, de qui va ser alumna. Es va fer sionista i, després, comunista. I després, res. "A par-

ÁGNES HELLER

PERE TORDERA

tir del 1949 el meu país va restar subjecte a la forma bolxevic de dictadura totalitària. [...] La decepció és un procés lent. No és fàcil abandonar les esperances ni els autoenganys que hem sostingut durant temps".

Havent dit adeu a tots els ismes, la filòsofa va acabar emigrant a Melbourne i a Nova York, i no va retornar a la seva Hongria natal fins després de la caiguda del mur de Berlín. Va passar l'últim terç de vida fent cursos i conferències. Fruit d'això és el més que recomanable llibre *El món, el nostre món*, que ha publicat Arcàdia i que aplega les Lliçons Ferrater Mora que Ágnes Heller va impartir a la Universitat de Girona el juny del 2005 -traduïdes per Joan Vergés Gifra i Maria Vicenta Lucas Català-, juntament amb una conferència sobre la felicitat que va pronunciar també a Girona i amb un text autobiogràfic que Heller va lle-

gir a Amsterdam el 2016, com un testimoni de la història del segle XX. El que, òbviament, no podia explicar aquell text és que el 19 de juliol del 2019, una Ágnes Heller de noranta anys s'endinsaria al llac Balaton i es posaria a nedar i nedar i nedar. Si algú l'hagués estat esperant tal com ella havia esperat el seu pare al replà de casa, pendent dels ascensors que s'hi aturaven, hauria obtingut la mateixa resposta. Heller no va tornar mai més a tocar terra.

El mètode infal·lible d'aprendre alemany mentre et fuetegen

L'estiu del 1979, una nena de deu anys que es deia Anna Sàez Mateu va aprendre una paraula complicada. En castellà, perquè era la llengua en què s'emeteria la sèrie: *Holocausto*. Unes noies un pèl més grans li van assenyalar una porta i li van dir: "Aquí hi vivia un home que va estar a Auschwitz". L'home, de fet, havia estat a Mauthausen: l'infern era el mateix. L'Anna en rescata la història, així com la d'aquell altre supervivent dels camps nazis, Antoni Mir, que s'esforçava per ser un testimoni precís de l'horror. No havia oblidat els números en alemany, perquè quan el fuetejaven portaven el compte en aquest idioma.

Anna Sàez encaixa retalls de vides en el llibre *Batre records* (Fonoll). És un recull de les columnes setmanals que escriu al diari *Segre*, i és un passeig esplèndid per la memòria d'un poble, d'una època i d'una gent que ens ha precedit. Mirar enrere és gairebé una obligació dels qui, com deia Ágnes Heller, "hem estat llançats" al món, el nostre món. ♦♦

MINÚCIES
JORDI LLOVET

Juan Marsé

L'obra de Juan Marsé (encara que molta gent li deia Joan) ha estat víctima d'una segregació absurda en el món de les lletres catalanes. Pel fet que va escriure sempre en castellà, la seva obra no ha estat mai considerada "nostra".

Però, ¿no es pot entendre que és nostre tot allò que es produeix dins les fronteres -lingüísticament molt laxes, d'altra banda- de casa nostra, és a dir, del Principat? ¿Diríem mai d'un pintor, d'un escultor o d'un arquitecte -que treballen sense incorporar llenguatge a la seva obra, habitualment- que no són cosa nostrada pel fet, suposem-ho, que no parlessin català? De fet, els *llenguatges* de la pintura, l'escultura i l'arquitectura poden haver patit influències formals de països amb llengües molt distintes. Com aquestes coses, els senyals de nostretat de la literatura haurien de ser atribuïts al lloc de naixença i de residència de l'escriptor, més que no pas al fet que hagi emprat una llengua o una altra. Ara que el Club Editor traduirà al català una novel·la de Marsé, ¿continuarem dient que no és un escriptor nostre, o ja començarem a acceptar que ho és? Tot plegat procedeix d'un puritanisme, o d'una intransigència, que costen molt d'entendre.

Més encara: ¿quina és la realitat lingüística de Catalunya? Hi ha un tant per cent de població que parla català i n'hi ha un altre, no gaire diferent, que parla castellà: això és un fet, tant si ens agrada com si no. ¿Hauríem de negar la nacionalitat catalana, quan sigui el cas, a tots aquells que no parlin la llengua catalana? El país es quedaria amb quasi una meitat d'apatrides.

Igualment pel que fa a la literatura: han viscut i viuen a Catalunya molts escriptors que fan servir una de les dues llengües que realment s'hi parlen, i que són catalans des de l'únic punt de vista que compta: han nascut i han viscut sempre aquí. ¿Com els hauríem de considerar? Quan siguem un estat tindran passaport català, perquè residiran a Catalunya. Llavors, ¿ells seran catalans, però la seva literatura serà espanyola? Hi ha alguna cosa que no lliga. Convé reivindicar la catalanitat de tots els nostres habitants, i encara vindrà vindicar-la més el dia de demà. Damunt, Marsé ha parlat a les seves novel·les, especialment, de Barcelona, ciutat catalana.

Kafka era txec, però escrivia en alemany; Praga està molt orgullosa que fos fill seu. Nabokov era rus i escrivia a Amèrica en anglès: als Estats Units n'estan ben joiosos, però a Rússia també. Marsé era català i escrivia en castellà: Catalunya el glorieja, Espanya i el món sencer també. I tots amics. ♦♦

AIXÒ NO CAL DIR-HO

Marsisme

"Así, con el tiempo y casi sin darme cuenta, el escenario vital de mi infancia se me fue convirtiendo poco a poco en un paisaje moral, y así ha quedado grabado para siempre en mi memoria". Tota la literatura de Juan Marsé és una obra moral. Ho diu ben clar en aquest paràgraf d'*El embrujo de Shanghai*, una novel·la que Marsé va escriure creuat l'agrest confí dels 60 anys. En una entrevista que, temps abans, havia fet a la tele, Marsé va deixar anar que, més que pertànyer a unes circumstàncies de la vida, la seva literatura procedia de llegir els escriptors. Escriure és per sobre de tot un acte d'immortalitat. I, per això, fer-ho es converteix en un permanent xantatge ètic. Trair el lector, i sobretot traire-se un mateix, no es fa amb els temes sinó fent trampa al moment d'escollir una paraula,

de posar una coma, les quals no són les veritables. Cada lletra, cada caràcter que es posa al paper porta al darrere un abisme moral. Juan Marsé era de la gent que mai no fa trampes en res.

Aquesta autenticitat de Marsé no hi és en la llum, l'enlluernament que pot causar un personatge com el Pijoaparte. La seva veritat es troba en les ombres. Marsé va ser un escriptor de tota mena de foscos: les dels carrers més humils, les de dins de les cases de la gent normal i corrent, les de les vides dels personatges i les del país i la ciutat on ells i l'autor vivien (és a dir, les de la guerra i el franquisme), les de la seva pròpia biografia i el secret dels orígens i, evidentment, les de l'obscuritat màgica dels cinemes. Si anem a una altra

literatura, tota aquesta foscor la trobarem a les novel·les de Patrick Modiano.

Sovint es parla de la gran novel·la de Barcelona. Tota l'obra de Marsé és una gran novel·la de Barcelona. Però, a més, Marsé va crear un gran personatge simbòlic de la ciutat, que és el Pijoaparte. El Pijoaparte és Barcelona com Woody Allen és Nova York. Amb la generació de Marsé, i la següent, Barcelona va proporcionar al món de les lletres tres dels més grans personatges literaris de la ciutat, als quals queda lligada per sempre. Són el Pijoaparte, de Marsé; el Pepe Carvalho, de Vázquez Montalbán, i el Gurb, d'Eduardo Mendoza. Barcelona ha estat sempre una barreja de desplaçats i extraterrestres. ♦♦

JAVIER
PÉREZ
ANDÚJAR

